

Aftenposten 28 nov 2018

<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/p68edj/Har-ikke-EOS-motstanderne-fatt-med-seg-brexit--Ulf-Sverdrup>

Har ikke EØS-motstanderne fått med seg brexit? | Ulf Sverdrup

I de senere år med økte geopolitiske spenninger er dette samarbeidet blitt viktigere.

[Kronikk](#)

FOTO: Johan Falnes / NTB scanpix Brussel, Belgia 23. mai. De tre EØS-landene Island, Liechtenstein og Norge diskuterte brexit med EUs sjefforhandler Michel Barnier da de møttes til det faste halvårige EØS-rådet i Brussel onsdag. Fra venstre til høyre: utenriksminister Ine Eriksen Søreide, Liechtensteins utenriksminister Aurelia Frick, Islands utenriksminister Gudlaugur Thor Thordarson, Michel Barnier og økonomiminister Emil Karanikolov fra Bulgaria.

Ulf Sverdrup

direktør, NUPI, Norsk utenrikspolitisk institutt
28. nov. 2018 21:00 16:19

Det pågår en debatt om EØS-avtalen. SV ønsker å utrede alternativer. Noen av EØS-motstanderne ønsker å gå tilbake til frihandelsavtalene fra 1973. Har de ikke fulgt med på brexit?

Frihandelsavtalene ga tollfri adgang for store deler av norsk industrieksport. De fungerte i noen grad etter hensikten, men allerede da de trådte i kraft, ble de sett på som utdaterte.

De omfattet ikke tjenestehandel, og de ga ikke nok beskyttelse mot den proteksjonismen som kom utover 1970-tallet. EFTA ønsket derfor å utvide samarbeidet med EU. Det ble tidlig klart at det ikke var mulig å oppnå lik behandling kun gjennom å overta EUs regelverk innen utvalgte sektorer. Svaret ble derfor EØS.

Langt mer enn en frihandelsavtale

Da EØS-avtalen trådte i kraft for 25 år siden, gikk Norge fra å være et tredjeland i forhold til EU til å bli en integrert og likeverdig deltager i EUs indre marked, med samme markedsadgang, rettigheter og plikter for norske bedrifter og borgere som for aktører fra EU-land.

I dag er det økonomiske samkvemmet med EU og de 27 EU-statene avgjørende for Norge. Dette er nesten i sin helhet regulert av EØS-avtalen, med bare noen mindre unntak (handel med fisk, landbruksvarer og tredjelandsvarer).

EØS-avtalen er langt mer enn en frihandelsavtale. Den inkluderer handel med tjenester, fri etablering, arbeidsvandring, felles finansmarked og konkurranseregler, og felles regler på en lang rekke områder. Det omfatter også reglene om statsstøtte, konkurranse og offentlige anskaffelser.

Avtalen har gjort grensekryssende aktivitet enklere, og det har medvirket til et mer effektivt hjemlig marked, med økt velferd for fellesskapet som resultat. Den har gitt høyere verdiskaping for bedriftene og lavere priser for forbrukerne. Avtalen har samlet sett bidratt til en modernisering av norsk økonomi. En frihandelsavtale vil ikke gi disse gevinstene.

Forholdet mellom EU og Norge er i utgangspunktet skjevt. EU og medlemsstatene har 500 millioner innbyggere, mens Norge har fem millioner.

Norsk økonomi har langt større fordeler av EØS-avtalen enn EU, og vi er også mer avhengig av EØS enn EU. EØS-avtalen hindrer at EU kan utnytte sin handelspolitiske styrke til ugunst for Norge, og den gir deltagerrett og noe medvirkning. Med EØS fikk vi også et system for tilsyn og domstolskontroll. Det gir private borgere og bedrifter i inn- og utland større forutsigbarhet og rettssikkerhet enn vanlige handelsavtaler.

Fungerer som politisk kompromiss

Å si opp EØS vil også vanskeliggjøre samarbeid på områder som ligger utenfor EØS-avtalen. EU har utvidet samarbeidet til områder som justispolitikk, forsvar- og sikkerhetspolitikk. EØS-avtalen har i realiteten fungert som et satsbrett for å bygge samarbeid med EU på disse områdene.

I de senere år med økte geopolitiske spenninger er dette samarbeidet blitt viktigere. Norge har da også stadig utvidet dette samarbeidet, ikke minst da SV og SP satt i regjering. Tilsvarende gjelder for samarbeid innenfor området som miljø, klima, samt kultur, utdanning og forskning. Å si opp EØS og gå tilbake til frihandelsavtalene på industrivarer vil ikke gi noe svar på behovet for denne type samarbeid.

EØS-avtalen har også fungert som et politisk kompromiss i en omstridt sak. Et solid stortingsflertall har stått bak den og alle partier (minus MDG og Rødt) har sittet i regjering og styrt på grunnlag av den. Å si opp EØS vil utløse dyp politisk splittelse, også i Norge.

Endelig, vi må spørre oss, vil politikken i Norge endres dersom man går ut av EØS? Vil det for eksempel bli mindre privatisering av jernbanen om EØS-ryker? Neppe. Det er betydelig handlingsrom i EØS for både høyresiden og venstresiden. Venstresiden i Storbritannia frykter derfor at det hjemlige presset mot standardene i arbeidslivet vil øke etter brexit.

Trondheim 20150501. 1.mai 2015 i Trondheim. Blant de parolene i årets 1.mai-toget var nei til EU, Ut av EØS.

Ned Alley / NTB scanpix

Hvilke alternativer finnes?

Brexit har synliggjort hvilke alternativer som finnes. Dersom Norge ønsker å si opp EØS, må Norge forhandle med EU om uttredelse, overgangsordninger og nye fremtidige avtaler. I en slik situasjon vil Norge være nær den situasjonen UK har vært i. Samtidig vil norsk

forhandlingsmakt være vesentlig mindre enn britenes, og EU vil neppe gi mer til Norge enn til UK.

EU vil tilby Norge en meny av ulike muligheter og alternativer, som avstemmer rettigheter og plikter. Norge kan velge å gå ut av EØS uten avtale og styre på frihandelsavtalene og WTO. Det vil være likt det britene kaller «No deal». Her foreligger det en rekke studier i Storbritannia som peker mot store negative konsekvenser.

Dersom Norge heller ønsker bredere samarbeid, for eksempel fri varehandel og samarbeid på andre, vil EU kreve at man i det alt vesentlige følge EUs regler, standarder, herunder regler for statsstøtte, sosiale regler, miljøstandarder med mer.

I beste fall kan man da håpe på å ende opp med noe som i realiteten – materielt sett – vil være svært likt det som ligger i EØS. Det vil i så fall være en lang omvei for å komme tilbake til start. Det er heller ingen grunn til å tro at EU vil ha hastverk. Og kostnaden for usikkerheten vil måtte betales av Norge og nordmenn.

Sjelden dårlig idé

Å si opp EØS nå fremstår derfor som en sjelden dårlig idé. Det betyr ikke at man skal sitte stille og ikke gjøre noe. Norske politikere må våkne. Avtaleverket utfordres nå av mektige aktører, selv om det er bred støtte i folket og i Stortinget. LO og NHO, og AP og H, som sammen har stått bak EØS, må derfor ta nasjonalt ansvar, snakke sammen og lage en strategi.

De må få frem gevinstene ved samarbeidet og kostnadene ved alternativene. De bør gjøre det klart, til sine ulike partnere, at EØS er forutsetning for regjeringssamarbeid, og dersom EØS ryker, er EU-medlemskap det foretrukne alternativet.

Norske politikere bør også søke å forbedre EØS. Et godt sted å starte er på arbeidslivsfeltet. Fri bevegelse av personer skaper vansker i flere land. I vest er det knyttet til effekter av migrasjon, mens i øst er det knyttet til utvandring.

Etter brexit kan det på nytt være klima for å ta initiativ til en bredere europeisk refleksjon og diskusjon om reformer av feltet. Norge og de nordiske land, burde kunne ta et slikt initiativ. Selv om Norge ikke har stemmerett, er det uklokt ikke å vise europeisk handlekraft.